

PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL FUNDAMENTALS OF TEACHER PROFESSIONAL COMPETENCE

Nilufar Shukurova

Teacher of the Department of Pedagogy, Psychology and Educational Technologies of the
Samarkand Regional Center of the ICRC

Abstract:

The article focuses on pedagogical processes in the upgrading courses that are organized to develop and improve the professional competence of teachers. In addition, the author has identified the stages of professional development of the teacher and the development of their professional competence in teacher training

Keywords: Teacher, skill, qualification, potential, profession, skill, professional activity.

Keying yillarda mamlakatimiz ta'limi tizimida tub burilishlar ro'y bermoqda. Bu borada O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyev tomonidan qator Farmon va Qarorlar qabul qilinib, ularda maktab ta'limini rivojlantirish, o'qituvchilarning nufuzi va ijtimoiy movqeini oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ularda belgilangan vazifalarni ta'lim tizimini modernizatsiyalash va innovatsiyalar kiritish, kreativ yondashuv orqali ro'yobga chiqarish mumkin. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi "O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6108-son Farmoni (keyingi o'rinlarda – Farmon) ijrosini ta'minlash maqsadida: professional ta'lim tizimida faoliyat yuritayotgan pedagog kadrlarning metodik ta'minotini mustahkamlash, ularni yangi ta'lim resurslari bilan ta'minlab borish imkoniyatini beradigan alohida elektron platformani ishlab chiqsin va ta'lim dasturlari, o'qitish materiallari hamda boshqa uslubiy qo'llanmalardan masofaviy tarzda foydalanish imkoniyatini yaratsin. Muxtaram prezidentimiz Shavkat Miromonovich yuqorida keltirilgan farmonida o'qituvchining kasbiy kompetentligini oshirish davr talabi ekanligi maqolaning dolzarbligini asoslab beradi.

Jamiyatda ta'lim tizimini rivojlantirishning strategik yo'nalishi – bu insonning turli sohalarida maqsadli mustaqil faoliyati asosida uning intellekt va ahloqiy rivojlanishidir. Jahonning rivojlangan davlatlari qatori mamlakatimizda ham ta'limdagi islohotlar jarayonida mustaqil ta'limni rag'batlantirish muhim yo'nalish sifatida kelmoqda. Pedagogning kasbiy layoqatliligini tarbiyalash fenomenini tadqiq qilishga bir qator olimlarning ishlarida o'z ifodasini topgan. Bu mualliflar kasbiy layoqatlilik – ishonchlilik sifatleri bilan birgalikda o'qituvchining kasbiy – individual hodisa sifatida pedagogik madaniyatini tavsiflaydi degan fikrni olg'a surganlar. O'z navbatida, kasbiy layoqatlilik tushunchasi, V.A.Slastenin ta'kidlaganidek, pedagogning pedagogik faoliyatini amalga oshirishga nazariy hamda amaliy tayyorligining birligini ifodalaydi va uning kasbiy shakllanganligini tavsiflaydi.

Zamonaviy o'qituvchining faoliyatida kasbiy tayyorgarlik, ya'ni uning professionalligi, pedagogik jarayonlarni tashkil etish va boshqarishda kompetentli bo'lish muhim ahamiyat kasb etadi. Shundan kelib chiqib aytish mumkinki, muntazamravishda o'zining kasbiy bilimi, ko'nikma va malakasini rivojlantirib borish, tushunchalarini kengaytirishi, fan va texnika yutuqlarini, zamonaviy pedagogik, yangi axborot va kommunikatsiya texnologiyalarini o'zlashtirib borish uchun o'qituvchilarga malaka oshirish kurslari zarur hisoblanadi.

O'qituvchilik kasbining o'ziga xos xususiyatlaridan biri o'qituvchilar o'z bilimlari, salohiyati va ko'nikmalarini uzluksiz to'ldirib borishini taqozo etadi. O'qituvchilarning malakasini oshirish an'anaviy ravishda doimo tizim sifatida, ya'ni ij-

timoiy tajribalarni uzatish, o'qituvchilarda yangi tushuncha va ko'nikmalarni shakllantirish, ularni pedagogik faoliyatga texnologik va funksional tayyorlash tizimi sifatida ko'rib chiqilgan. Ammo, bugungi kunda zamonaviy ijtimoiy shart-sharoitlarda ta'lim muassasasi faoliyatini qayta tashkil etish, ya'ni o'zgartirish ta'limning ustuvorligini ta'minlash, ijtimoiylashtirish, demokratlashtirish, insonparvarlashtirish hamda ta'limning milliy yo'naltirilganligini ta'minlash prinsiplariga asoslangan bo'lib, maxsus kasbiy tayyorgarligi bor va yuksak axloqiy fazilatlariga ega bo'lgan, ma'naviy boy hamda o'z faoliyatida shaxslararo munosabatlarni, shaxs va sotsium munosabatlarining uyg'unlashuvini ta'minlay oladigan o'qituvchilarni talab etadi. Shuning uchun, o'qituvchilarning malakasini oshirish jarayoni nafaqat ularning kasbiy bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirgan mutaxassis sifatida tayyorlashga, balki katta yoshdagi insonlarning psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda, shart-sharoitlarni yaratishga yo'naltirilgan bo'lishi zarur. O'qituvchilarni kasbiy tayyorlash bu qo'shimcha ta'lim tizimida sub'ektlarning shaxsiy ahamiyat kasb etuvchi o'zaro ta'sir jarayoni, ya'ni nafaqat pedagogik faoliyatni amalga oshirishga o'qituvchilarning tayyorgarligini rivojlantirish, balki ularning o'zini-o'zi rivojlantirish va kasbiy kompetentlik yo'nalishidagi ehtiyojlarini qondirish jarayoni hisoblanadi. O'qituvchilarni kasbiy tayyorlash jarayonining mazmuni o'qituvchilar imkoniyatning boricha nazariy tushunchalar bilan qurollantirish emas, balki ularning ongi, sezgisi va mustaqil fikrlashi orqali dunyoqarashini kengaytirishdan iborat bo'lishi zarurligi o'rganilayotgan jarayon, ya'ni o'qituvchilarni kasbiy tayyorlash jarayoni ularning faoliyatining barcha bosqichlarida o'zlarining kasbiy tajribalarini anglash, tahlil qilish va baholash, shuningdek, o'zini-o'zi shaxsiy rivojlantirish ehtiyojlarini faollashtirish va qo'llab-quvvatlashga asoslanish zarurligini belgilaydi. Chunki mazkur jarayonda o'qituvchi shaxsining ma'naviy boyishi hamda ijodiy salohiyatining rivojlanishi uchun imkoniyat vujudga keladi. O'qituvchilar malakasini oshirish yo'nalishidagi maxsus jarayon o'qituvchilar uchun nafaqat madaniy funksiyalarni bajaradi, balki yuksak darajada yashash va hayotiy muammolarni muvaffaqiyatli hal etish qobiliyatlarini shakllantiruvchi muhit vazifasini ham bajaradi. Mazkur tizimda yaratilgan shart-sharoitlar ular uchun kelajakda o'z shaxsini rivojlantirishga imkoniyat yaratadi. Zamonaviy o'qituvchining kasbiy tayyorgarligini rivojlantirish va pedagogik faoliyatga tayyorlash uchun har bir o'qituvchining malakasini oshirish yo'nalishidagi vazifa va maqsadlarga o'zaro ta'sir ko'rsatuvchi, pedagogik ta'sir salohiyatiga ega bo'lgan ta'lim muassasasining hamda har bir o'qituvchining muammolarini qanday hal etish va ulardan qanday foydalanish zarur degan savollarga javob topish, ya'ni malaka oshirish jarayoni ishtirokchilari hamda ta'lim muassasasining imkoniyatlarini, ilmiy-metodik ta'minotini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Buning uchun, mazmunan integrativ xususiyatga ega bo'lgan, ta'lim menejmenti hamda boshqaruv psixologiyasining roli va ahamiyati kengroq yoritilgan, pedagogik jarayonlarni tashkil etish va boshqarishda kompetentlik, innovatsion faoliyat va o'qituvchi shaxsining kasbiy sifatleri yo'nalishidagi mavzularni o'z ichiga olgan o'quv dasturlarini ishlab chiqish zarur. Bunday o'quv dasturlarini ishlab chiqishda ta'lim tizimini modernizatsiya qilinishi, uni tarkibiy jihatdan qayta qurish, ta'lim, fan, texnika va texnologiya-ning, iqtisodiyot va madaniyatning jahon miqyosidagi zamonaviy yutuqlarini

hisobga olgan holda, ta'lim-tarbiya jarayoni ishtirokchilarining faoliyatlarini ta-komillashtirish va o'quv jarayonini rivojlantirishning kompetentligini rivojlanti-rib borish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, o'qituvchi shaxsi, uning kasbiy, ma'naviy va madaniy hamda shaxsiy sifatlari pedagogik jarayonlarni tash-kil etish, sifat va samaradorligini ta'minlash yo'nalishidagi masalalarni hal etish va pedagogik ja rayon ishtirokchilarining uyushqoqligi, hamkorligini ta'minlash uchun asos sifatida xizmat qiladi. Shundan kelib chiqib aytish mumkinki, muntazam ravishda o'zining kasbiybilimi, ko'nikma va m alakasini rivojlantirib borishi, tushunchalarini kengaytirishi fan va texnika yutuqlarini, zamonaviy pedagogik, yangi axborot va kommunika-tsiya texnologiyalarini o'zlashtirib borish uchun o'qituvchilarga malaka oshirish kurslari zarur hi soblanadi. O'qituvchilik kasbining o'ziga xos xususiyatlaridan birio'qituvchilar o'z bilimlari, salohi yati va ko'nikmalarini uzluksiz to'ldirib borishhinqozo etadi. O'qituvchilarning malakasini oshiris h an'anaviy ravishda doimo ti-zim sifatida, ya'ni ijtimoiy tajribalarni uzatish, o'qituvchilarda yangi tushuncha va ko'nikmalarni shakllantirish, ularni pedagogik faoliyatga texnologik va funksi-onal tayyorlash tizimi sifatida ko'rib chiqilgan.